Vriendenbericht 41

Augustus 2026

Stichting Vrienden van Brabantse Landgoederen

Terugblik Hertog Janlezing 2026

Het is weer even geleden: op 22 april 2026 werd door de Stichting Vrienden van Brabantse Landgoederen de elfde Hertog Jan-lezing georganiseerd. Op een mooie woensdagavond verzamelden zich meer dan vijftig Vrienden van Brabantse Landgoederen en andere belangstellenden in de kapel van Landgoed Nieuwkerk in Goirle.

De lezing werd verzorgd door Eduard de Maesschalck, historicus, auteur en voormalig programmamaker bij de VRT en Canvas. Zijn boek over de hertogen van Brabant vormde de basis voor de lezing.

De Maesschalck begon zijn verhaal bij de oorsprong van Brabant. De echte oorsprong van Brabant lag niet in het huidige Noord-Brabant, maar in het zuiden, in het tegenwoordige Waals-Brabant. Het beginpunt was de Abdij van Nijvel, die rond 640 werd gesticht door Sint-Gertrudis, dochter van Pepijn van Landen, uit de familie van de Pepiniden, de voorlopers van de Karolingen van Karel de Grote.

In die vroege periode bestond het gebied tussen Schelde en Maas grotendeels uit wouden, landbouwgronden en domeinen van abdijen. Steden waren er nauwelijks. De grote abdijen hadden veel macht en beheerden enorme landerijen. Volgens De Maesschalck ontstond Brabant juist in dit “niemandsland” tussen de bestaande machtsgebieden ten westen en ten oosten.

Eduard de Maesschalck tijdens de lezing

In 843 veranderde de politieke situatie ingrijpend door het Verdrag van Verdun. Het rijk van Karel de Grote werd verdeeld in drie delen: ‘Frankrijk’, ‘Duitsland’ en het Middenrijk van Lotharius, Lotharingen genoemd. Brabant kwam terecht in Neder-Lotharingen, dat later deel uitmaakte van het Duitse Rijk. Dat verklaart waarom Brabant eeuwenlang sterk gericht bleef op het oosten en op de Duitse keizer.

In de negende eeuw vielen de Vikingen de Lage Landen binnen. Zij werden in 891 bij Leuven verslagen. Sommige Vikingfamilies hadden zich hier echter voorgoed gevestigd. De Leuvense graven stammen waarschijnlijk van de Vikingen af. De vader van graaf Reinier schaakte rond 850 een dochter van keizer Lotharius, waardoor de familie zich kon beroepen op afstamming van Karel de Grote. Dat Karolingische bloed gaf de Brabantse dynastie veel prestige en legitimeerde hun aanspraken op macht. De graven vestigden zich ondertussen definitief in Leuven. Zij breidden hun macht snel uit. In 1013 wist graaf Lambert ook Brussel aan zijn gebied toe te voegen. Van daaruit groeide langzaam het territorium dat later Brabant zou worden. In 1139 kreeg de Brabantse graaf ook Toxandrië in handen, het gebied dat later grotendeels Noord-Brabant zou worden. Dat was toen nog dunbevolkt en grotendeels woest gebied. Daarom zorgde de graaf ervoor dat er abdijen werden gesticht om het land te ontginnen.
De zich hertog noemende Hendrik I zette rond 1200 de expansie naar het noorden voort. Zo ontstonden er rond die tijd nieuwe steden in het noorden van het hertogdom. De bekendste daarvan was ’s-Hertogenbosch, letterlijk “het bos van de hertog”, gesticht aan de Dieze vlak bij de Maas. Daarnaast werden ook plaatsen als Eindhoven, Helmond, Turnhout en Sint-Oedenrode verder ontwikkeld of gesticht. Daarmee kreeg Brabant controle over belangrijke handelsroutes en rivierverbindingen in die regio.
Ook Maastricht was cruciaal. Brabant verwierf hier invloed en controleerde via Maastricht de route richting Keulen, die van levensbelang was voor het hertogdom. Wie deze route beheerste, beheerste een groot deel van de handel tussen Vlaanderen, Brabant en het Duitse Rijk. Steden werden versterkt, forten gebouwd en handelswegen beschermd tegen rovers.
Onder hertog Hendrik III groeide Brabant rond 1250 verder uit tot een bloeiende open stedelijke samenleving. De verschillende steden raakten langzamerhand bestuurlijk met elkaar verbonden, met Leuven in het centrum. Hendrik steunde de vestiging van kloosterorden, zoals de Dominicanen en Franciscanen, die een belangrijke rol in het onderwijs en de armenzorg kregen.

Zijn zoon Jan I verhuisde in 1262, uit onvrede over de steun die hij kreeg van de Leuvenaren, de hoofdstad van Brabant naar Brussel. Zijn grootste overwinning behaalde hij in 1288 tijdens de Slag bij Woeringen. Daar versloeg hij de graaf van Gelre in hun strijd om het hertogdom Limburg en stelde hij de handelsroute richting Keulen veilig. Zo konden de Brabantse steden verder groeien. Rond 1300 telde Brussel al ongeveer 13.000 inwoners en was het één van de rijkste steden van de Lage Landen. Den Bosch had toen ongeveer 6000 inwoners en Antwerpen groeide uit tot een steeds belangrijkere handelsstad.
Hertog Jan III moest bij zijn aantreden op 12-jarige leeftijd in 1312 het ‘Charter van Kortenberg’ accepteren, dat door zijn vader Jan II was ingevoerd. Hierin werd de macht van de hertog beperkt en kregen de onderdanen meer inspraak. Later volgde nog eens de beroemde ‘Blijde

Inkomst' van 1356, ondertekend door hertogin Johanna van Brabant (1322-1406). Dat waren bindende afspraken tussen de hertog van Brabant en de Brabantse steden. De hertogen boetten aan macht in ten gunste van de steden.
In de late veertiende eeuw raakte Brabant sterker verbonden met de hertogen van Bourgondië. Door het huwelijk in 1369 van hertogin Margaretha van Male met hertog Filips de Stoute van Bourgondië kwamen Vlaanderen, Limburg en Brabant nadrukkelijk in de invloedssfeer van de Bourgondiërs.
Hertog Anton van Brabant, de zoon van Filips de Stoute, sneuvelde in 1415 tijdens de Slag bij Azincourt tussen Frankrijk en Engeland. Zijn zoon, hertog Jan IV, nam het roer over en stichtte, kort voor zijn dood in 1427, nog wel de belangrijke universiteit van Leuven. Zijn broer Filips van Saint-Pol kwam aan de macht, maar overleed al in 1430. Het hertogdom ging zo over naar zijn neef Filips de Goede, die in 1426 al als mogelijke erfgenaam was erkend. En zo verloor het hertogdom Brabant zijn feitelijke zelfstandigheid en werd het deel van het Bourgondische Rijk. Hertog Filips de Goede groeide na 1430 uit tot de dominante vorst van de Lage Landen en luidde een nieuw tijdperk in voor Brabant en de Nederlanden.
(met wederom veel dank aan Joost van Hövell voor het schrijven van dit verslag)

Vrienden- en Vrijwilligersdag 2026

Het bestuur van de Stichting Vrienden van Brabantse Landgoederen is zeer verheugd om de aangesloten vrienden en de bij de aangesloten landgoederen werkzame vrijwilligers uit te kunnen nodigen voor een nieuwe Vrienden- en Vrijwilligersdag, die dit jaar op zaterdag 10 oktober 2026 zal plaatsvinden. Vanaf 13.30 uur worden we ontvangen op het fraaie Kasteel Croy, gelegen in Aarle-Rixtel, en eigendom van de Stichting Geloof, Hoop en Liefde.

De Stichting Exploitatie Kasteel Croy is een non-profit organisatie die gedragen wordt door een grote groep vrijwilligers. De opbrengsten van de activiteiten komen ten goede aan de instandhouding van kasteel en landgoed Croy door de Stichting Geloof, Hoop en Liefde.

Deze stichting stelt uit haar middelen ook het Freule Constancefonds beschikbaar. Dit fonds biedt, in de geest van de laatste adellijke bewoonster van het kasteel, inwoners en instanties in Stiphout en Aarle-Rixtel indien nodig een steuntje in de rug.
Na de ontvangst zullen de Stichting Geloof, Hoop en Liefde en de Stichting Exploitatie Kasteel Croy presentaties verzorgen. Onderwerpen die aan de orde komen zijn de historie van het kasteel en het landgoed, de recente renovatie en de opzet van de exploitatie.
Daarna wordt het tijd voor een rondleiding door het kasteel en een wandeling over het bijbehorende terrein. De middag wordt afgesloten met een borrel in de Kelderbar, maar bij mooi weer is ook het naastgelegen terras geopend.

U kunt zich aanmelden voor de Vrienden- en Vrijwilligersdag door een mail te sturen naar: info@brabantselandgoederen.eu.
De bijdrage voor de kosten van deze dag is € 10,00 per persoon.
Voorafgaand aan de Vrienden- en Vrijwilligersdag ontvangt u nog een bevestiging van uw deelname.

COLOFON
Stichting Vrienden van Brabantse Landgoederen
Boterbloem 5 – 4761 WL Zevenbergen

Kijk voor meer informatie op: **www.brabantselandgoederen.eu**
info@brabantselandgoederen.eu